

VISONTAI-SZABÓ KATALIN*

Házasság és család – tradíciók és új tendenciák

A társadalom legkisebb alapegysége, az emberi kapcsolatok legfontosabb formája a XXI. században is a család. Vitathatatlan, hogy az elmúlt száz évben jelentős társadalmi átalakulásnak lehettünk tanúi, azonban a múlt század második felében gyakran hangoztatott előrejelzések, mely szerint a házasság és a család is válságban van, egyelőre nem bizonyultak igaznak. A változás mindig valamiféle krízissel jár, de ez nem jelenti azt, hogy a családban vagy házasságban élés megbukott és menthetetlen. Az együttélési formák, a nemi szerepek, a családon belüli munkamegosztás, a társadalmi elvárások folyamatos átalakulása zajlik, jelenleg nehéz megjósolni, hogy a folyamat hova vezet. Az érintettek igen nehéz helyzetben vannak, mert a régi szabályok, régi elvárások már nem érvényesek, az újak pedig még kiforratlanok, így gyakran nem tudják, hogy mihez is kellene alkalmazkodni. Tanulmányomban ezen változások rövid bemutatására töreksem, illetve a „csupasz” statisztikai adatok és demográfiai jelenségek mögötti lélektani háttér felkutatására teszek kísérletet.

1. A család és funkciói

A család az, ahol az embereket érzelmekkel átszőtt komoly kötelék fűzi össze, ismerik, elfogadják és támogatják egymást. Legfőbb feladata az utódok gondozása, nevelése, a társadalomba való beillesztése. A család egy „emberformáló műhely”.¹

A család, mint fogalom meghatározására többféle definícióval találkozhatunk, de a legtöbb szociológus, demográfus, statisztikus vagy családjogász csak a keretek tisztázása végett tesz kísérletet a jelenség definiálására, a téma körül határolására. A család törvényi szinten való meghatározásának szükségessége hosszú időn keresztül fel sem merült, hiszen a család egyik jellemzője, hogy rendkívül sokféle lehet, nincs értelme tehát egy szűkre szabott definícióba belekényszeríteni. Mégis megtette a családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény, melynek 7.§ (1) bekezdése ekként rendelkezett: „a család a természetes személyek érzelmi és gazdasági közösségét megvalósító olyan kap-

---

* adjunktus, SZTE Állam-és Jogtudományi Kar, Munkajogi és Szociális Jogi Tanszék, Jogpszichológiai Kutatócsoport

¹ HORVÁTH-SZABÓ KATALIN: *A házasság és a család belső világa*. Párbeszéd Alapítvány. Budapest, 2011. 15–17. pp.

csol–rendszer, amelynek alapja egy férfi és egy nő házassága vagy egyenes ági rokoni kapcsolat, vagy családba fogadó gyámság.” A – véleményünk szerint is nagyon leszűkített – meghatározást az Alkotmánybíróság 2012. december 17-én hozott határozatával alaptörvény-ellenesnek nyilvánította és megsemmisítette.² Ezt követően a 2013. március 11-én elfogadott negyedik Alaptörvény módosítás deklarálta: „A családi kapcsolat alapja a házasság, illetve a szülő-gyermek viszony”, tehát alkotmányos szintre emelte a megállapítást, amelyet az Alkotmánybíróság alkotmányellenesnek minősített.

Amennyiben mégis csak szeretnénk megadni a család definícióját, érdemes azt a társadalomban betöltött szerepe oldaláról megközelíteni, így mondhatjuk, hogy a családnak egymáshoz szorosan kapcsoló, egymást kiegészítő funkciói vannak, melyek biológiai, gazdasági, szociális és lelki kiegyensúlyozó feladatokra bonthatók le.

1. Biológiai funkciók

A család egyik legalapvetőbb funkciója, hogy gyermekek származnak belőle, ezáltal tartható fenn, termelhető újra a felnőtt lakosság. Ahhoz, hogy a népesség száma ne csökkenjen, minden párnak két gyermeket kell vállalni, ezáltal tudják saját magukat reprodukálni. Amennyiben kettőnél több utód születik, a népesség száma nőhet. Ezért jelent különösen nagy problémát, hogy egy fogyóban lévő társadalomban a családokban sok esetben csak egy gyermek születik, mert ezzel folyamatosan „feleződik” a népesség.³ Ez szociológiai szempontból komoly nehézségeket okozhat az egész országnak, mégse jellemezzük ki, hogy csak azokat a kapcsolatukat tekintjük családnak, ahol gyermeket nevelnek, hiszen utódok híján is érezhetik úgy az érintettek, hogy ők családot alkotnak.

A család biológiai funkciójához tartozik továbbá az idős vagy beteg családtagoktól való gondoskodás. Napjainkban ez is egyre nehezebbé válik, hiszen míg korábban a többgenerációs családokban mindig elérhető volt valaki, aki éppen odafigyelt a gondoskodásra szorulóra, vagy amíg az asszonyok nem dolgoztak, ők többnyire otthon voltak, hogy ezt a feladatot el tudják látni. Manapság, amikor a gyermekek és idős szülei sokszor nagyon messze élnek egymástól és a családban mindenki az otthonán kívül dolgozik, egyszerűen nincsen olyan családtag, aki gondoskodni tudna az idősekről, betegekről. A nukleáris családok életterének megtervezett egy-két szobás városi lakások egyébként is lehetetlenné tették a szülőkkel való együttélést, így az államnak kellett átvennie ezt a funkciót, ám ennek ellátására meglehetősen alkalmatlannak tűnik.

2. Gazdasági funkciók

A családok a hagyományos termelő, elosztó, fogyasztó funkciókból ma már csak a fogyasztói oldalt képviselik. A legtöbb familia nem magának termeli az élelmiszert és az élethez szükséges javakat, hanem mindezeket a kereskedelemben szerzi be. Korábban valóban nagyobb erőfeszítést igényelt ezekhez hozzájutni vagy előállítani őket, azonban

² II/3012/2012 AB határozat.

³ NOVÁK ÉVA: *A családról mindenkinek*. Jate Press. Szeged, 2009. 4. p.

egy jelentős előnye volt a közös gazdálkodásnak: a család minden tagja a nap jelentős részét együtt töltötte, beszélgettek, tanultak egymástól. A gyerekek felnéztek a szüleikre, hiszen nagyjából mindent tőlük tanultak, ők voltak számukra a példaképek.⁴ 2018-ban a családok már csak nagyon kevés időt töltenek együtt, egy a közelmúltban készült felmérés tanúsága szerint a szülők naponta átlagosan 7 percet beszélgetnek a gyermekekkel⁵, és gyaníthatjuk, hogy egymással se kommunikálnak sokkal többet.

A család gazdasági funkciója vonatkozásában érdekes új jelenségnek lehetünk tanúi. Napjainkban, elsősorban a jómódú, szociálisan érzékeny családok körében „divat” lett visszatérni a gyökerekhez. Újabban egyre népszerűbbek a kézműves élelmiszerek, a háztájon nevelt állatok húsa, tojása, a bio zöldségek, gyümölcsök. A kereskedelmi forgalomban kapható termékeknél jóval magasabb áron és jóval nehezebben lehet ezekhez az árukhoz hozzájutni, sokak számára mégis megéri. Akinek egy kicsivel több szabadideje van még tovább megy: maga főzi a lekvárt és a házi szörpöt. Akiknek pedig végképp elegük lett az állandó pörgésből és a nagyvárosi mókuserékből vidéki tanyákra költöznek és elkezdnek gazdálkodni.

3. Szocializációs funkció

A családok legfontosabb feladata a gyermekek felkészítése az önálló életre és a társadalomba való beilleszkedésre. Az érzelmi és értelmi szocializáció során megtörténik az értékek, ismeretek, szokások és elvárt viselkedésmódok átadása. A gyermek megtanulja értelmezni, kezelni és kimutatni az érzelmeit, megtanul másokhoz alkalmazkodni és másokkal együttműködni. A család az identitás forrása, itt tanuljuk meg, hogy milyen értékrendet fogunk képviselni egész életünkben. A szülők sok esetben szándékos neveléssel igyekeznek formálni gyermekük magatartását és személyiségét, mégis a legnagyobb hatást a példamutatással érhetik el. Ezért különösen fontos, hogy a szülő elegendő időt töltsön a gyermekével, valamint ne legyen ellentmondás a szülők által hangoztatott szabályok és az általuk tanúsított viselkedés között, továbbá, hogy mindkét szülő elérhető legyen a gyermek számára, mert csak így tanulhatja meg a nemi és a családi szerepeket.⁶

4. Lelki kiegyensúlyozó funkció

Az embernek a mindennapi élete során számtalan nehézséggel kell szembenéznie, az ezekkel való megküzdésben nagyon sokat segíthet a család. Az összetartás, a támogatás, a biztonságos közeg biztosíthatja a lelki egyensúlyt. A család fontos szerepet játszik a boldogság feltételeinek biztosításában. Akik harmonikus, szeretetteljes családi közegben élnek sokkal boldogabbak.⁷

⁴ NOVÁK 2009, 41–42. pp.

⁵ <https://www.szeretlekmagyarorszag.hu/ezer-lampas-ejszakaja-2018/> 2018. 06. 21.

⁶ NOVÁK 2009, 51–54. pp.

⁷ HORVÁTH-SZABÓ 2011, 19. p.

II. Történelmi előzmények és a változások eredője

1. A családszerkezet átalakult

A családi együttélés hagyományos formája hosszú időn keresztül a nagycsalád volt. A tradicionális familiákban több generáció élt együtt, támogatták, segítették egymást, az életüket közösen szervezték. Erre szükség is volt, hiszen mindenkinek magának kellett gondoskodnia a megélhetéséről. A nagycsaládok bonyolult érzelmi hálót alkottak, erős kapcsolati tőkével rendelkeztek, mindenkinek meg volt a pontosan körülhatárolt szerepe.

A XX. század derekán indult el a változás, melynek számtalan következménye lett. Egyrészt a gazdaság, az orvostudomány és a higiénia fejlődésének köszönhetően egyre alacsonyabb lett a gyermekhalandóság, valamint jelentősen növekedni kezdett a születéskor várható élettartam. Továbbá a II. világháborút követően a kommunista ideológia egészen új alapokra helyezte a társadalmat, így a családokat is. Az új társadalmi rendet Marx és Engels elvei mentén kívánták kialakítani, akik nagyon élesen kritizálták a házasságot és a családot.

A nagy szocialista gondolkodók szerint a monogám házasság az osztályharc és az elnyomás megszüntethetetlen melegágya. Marx szerint a család a társadalmi elnyomás eredeti és legveszedelmesebb eszköze. A nagycsaládi forma lényege a tőke koncentrációja. A család az osztályharc valódi oka, ezért meg kell szüntetni. Engels „A család, a magántulajdon és az állam eredete” című művében szintén a monogám családban látta a társadalom rákfenéjét. Álláspontja szerint a család alapja a férfiuralom, a nő elnyomása és a tulajdon átörökítésére való polgári törekvés, amely az osztályharcához hasonló küzdelmet kódol a házasság intézményébe. A házasságok kivétel nélkül gazdasági okokból jönnek létre, az uralkodó osztály érdekeinek védelme érdekében, továbbá a házasságok felbonthatatlanságával az állam megerősíti a férfiak jogait a családjuk feletti önkény gyakorlásához.⁸

A hatvanas évekre a nagycsaládok feloszlata érdekében tett intézkedések meghozták a várt eredményt és kialakultak a kiscsaládok, melyben több generáció illetve a testvérek együttélése helyett, már csak a szülők és gyermekeik élnek egy háztartásban. A megszerzett jövedelmüket osztják be, ők már nem tudnak maguknak termelni, mert ahhoz kevesen vannak és valójában nincs is rá szükség.

A gazdasági nehézségek következtében kialakult a kétkeresős családmódel⁹, melybe a nők sok esetben csak belekényszerültek, de voltak sokan olyanok is, akik megváltás-ként élték meg, hogy kiszabadultak a gyereknevelés és háztartásvezetés rabságából. A nemek közötti egyenlőség azonban csak a látszat, hiszen az, hogy a nő is ugyanúgy – sokszor napi 8-10 órát – dolgozik, mint a férfi, nem jelenti azt, hogy mentesül az otthoni kötelezettségei alól. Ennek következtében a gyengébb nem képviselőinek egyszerre két helyen is helyt kell állni, többféle elvárásnak is meg kell felelni. A nők munkába állása egy újabb nehézséget vetett fel: ki fogja nevelni a gyermeket, amíg a szülők dolgoznak?

⁸ FRIVALDSZKY JÁNOS: *A házasság és a család: elnyomó hatalmi viszonyok avagy a jog relacionális jellegének prototípusai*. In: *Iustum, aequum, salutare*. PPKÉ JÁK Jogtudományi folyóirat IV.2008/3. Szent István Társulat. Budapest, 9–10. pp.

⁹ SOMLAI PÉTER: *Család 2.0*. Napvilág Kiadó. Budapest, 2013. 13. p.

Míg a hagyományos családon belüli szerepek lassan elkoptak, a bölcsőde, óvoda és iskola szerepe egyre hangsúlyosabb lett a családok életében.

1. 1. Új együttélési formák a XXI. században

Napjainkban az emberek tipikusan házasságon alapuló családban, élettársi kapcsolatban alapuló családban, egyszülős családban vagy mozaik családban élnek, de ezek mellett számos új együttélési forma jelent meg és terjedt el. Ebben többek között szerepet játszott az is, hogy a társadalom ma már nem várja el olyan mértékben az alkalmazkodást, mint korábban, nonkonformistának lenni ma már nem jelent bélyeget.

Amennyiben a két szülő és közös gyermekeik alkotják a családot valójában teljesen mindegy, hogy a pár házasságban vagy élettársi kapcsolatban él egymással, a család szempontjából ennek nincsen jelentősége, azaz valójában mégiscsak van. A statisztikai adatok tanúsága szerint egy átlagos házasság 12,5 évig, míg egy átlagos élettársi kapcsolat 6 évig tart. A Ptk Családjogi Könyve, az ide vonatkozó nemzetközi dokumentumok¹⁰, valamint az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlata kifejezetten azt hangsúlyozza, hogy a szülők közötti kapcsolat „törvényes” vagy „törvénytelen” voltának nincsen jelentősége, mégis Magyarország Alaptörvénye különbséget tesz a házasságon és az együttélésen alapuló családok között. Teszi ezt annak ellenére, hogy Európában Hazánk az első országok között volt, ahol a házasságon kívül született gyermekek megkülönböztetését eltörölték.¹¹

A mozaik családok viszonylag új családformát képviselnek. Kialakulásuk elsősorban a nagyszámú felbomlott kapcsolatnak köszönhető. Egy patchwork családban együtt él egy férfi és egy nő, egyiküknek, vagy mindkettejüknek van már egy korábbi kapcsolatából származó gyermeke, akit/akiket együtt nevelnek és esetleg közös gyermekük is van.¹² A mozaik családoknak lélektani szempontból számos előnye van, de legnagyobb érdeme elsősorban az, hogy valódi családmodellként szolgálhat a gyermekek számára, akik így megfelelő mintát kapnak, ahelyett, hogy szüleik kapcsolatának felbomlását követően csak egyikükkel nevelkednének. Az ilyen összetett családoknak természetesen hátulütői is vannak, elsősorban a férfiakkal okozhat nehézséget, hogy a biológiai kódolt ösztöneiket félretéve más férfi gyermekét neveljék, míg az ő saját gyermeküket volt párjuk egy idegen férfival neveli. Amennyiben ezeket az érzéseket jól tudják kezelni a mozaik család nagyon jól működhet.

A szintén nagyon gyakori egyszülős családok többféleképpen jöhetnek létre. Legtipikusabban a szülők kapcsolatának felbomlását követően a gyermek egyikükkel (jellemzően az anyával) él tovább, de lehet egyszülős egy család úgy is, hogy valaki (jellemzően egy nő) egyedül vállal gyermeket. Vagy úgy, hogy kezdetben még volt partner, de ő nem vállalja a családalapítással járó nehézségeket, vagy pedig úgy, hogy mesterséges megtermékenyítés útján vagy egy „futó kaland” eredményeképpen fogant a gyermek, így a szülő eleve egyedül dönt a gyermekvállalásról, a másik szülő lehet, hogy nem is tud róla, hogy apa lett. Az anyák esetében a tudomásszerzés hiánya már nehezen képzelhető el, azonban

¹⁰ Alapjogi Charta, New Yorki Egyezmény.

¹¹ 1946. évi XXIX. törvény.

¹² GLASCHE, STEFANIE: *A patchwork család*. Saxum. Budapest, 2013. 15. p.

ilyen megoldással is találkozhatunk. A Magyarországon nem engedélyezett bérnyaság lehet segítségére a gyermekekre igen, de asszonyra nem vágyó férfiaknak.¹³

Az egyszülős családok, ha a gyermeknek nincsen szoros, jól működő kapcsolata a különélő szülőjével meglehetősen rossz példát mutathat a gyermeknek. Továbbá, ha a szülő azért nem alakít ki később sem párkapcsolatot, mert szeretné megkímélni a gyermekét egy „mostohától”, ezzel a mártír magatartással igen sokat árthat gyermeke személyiségfejlődésének.

Az egyszülős családokkal kapcsolatos statisztikai adatok¹⁴ félrevezetőek lehetnek, mert előfordul, hogy a valójában élettársi kapcsolatban élő szülők egyszülősnek vallják magukat az ezen státuszhoz kapcsolódó kedvezőbb adózási szabályok és igénybe vehető szociális támogatások miatt.

Külföldön egyre elterjedtebb és lassan hazánkban is ismert lesz az ún. co-parenting, amely egyrészt utalhat arra, hogy a szülők továbbra is együtt nevelik a gyermeket, annak ellenére, hogy nem élnek együtt, illetve utal egy újabb jelenségre is elsősorban homoszexuális párok valamint olyan férfiak és nők esetében, akiknek erőteljesen ketyeg a biológiai órája. Amennyiben ezek az emberek gyermekekre vágynak, és nem találták meg időben az ehhez elengedhetetlenül szükséges ellenkező nemű partnert egy szerződés keretében közösen vállalhatnak gyermeket.¹⁵

Felmerül a kérdés, hogy az élettársként vagy házasságban együtt élő emberek, amennyiben nincsen gyermekük, vajon családnak tekinthetők-e? Elképzelhető, hogy a gyermekáldás hosszú ideig várat magára, vagy valamilyen okból kifolyólag nem lehet gyermekük, sőt az is lehet, hogy nem szeretnének. Ez esetben ők csak egy együtt élő azonos vagy különeműpár pár és akkor sem számítanak családnak, ha kutyáik vannak, akiket gyermekükként szeretnek? Álláspontom szerint amennyiben ők családként tekintenek magukra, ezt természetesen el kell fogadni.

Hová sorolhatnánk továbbá azok a személyek, akik ún. látogató párkapcsolatban élnek egymással? A minglik elkötelezett szerelmi kapcsolatot tartanak fenn egymással, mégsem élnek együtt. Ennek több oka is lehet, de mivel leginkább az elváltak körében népszerű ez a megoldás, valószínűsíthető, hogy nem szeretnék korábbi kudarcaikat megismételni, vagy egyszerűen csak nem akarják a korábban kialakított, jól működő életüket feladni. Véleményem szerint az ő esetükben nem beszélhetünk családról, mert hiába az érzelmi kapcsolat, a közös célok, az együttélés elengedhetetlen eleme a családnak. Bár ez a megállapítás is felvet egy újabb kérdést. Jelenleg sok család választja azt a megoldást, hogy egy vagy több tagja hosszabb-rövidebb időre külföldön vállal munkát, így ők nyilvánvalóan nem élnek együtt. Ez esetben megszűnik a család? Nyilvánvalóan nem, csak az anyagi gondoskodás kerül előtérbe.

Egyértelmű, hogy egy teljesen egyedül élő embert önmagában nem tekinthetünk családnak, hiszen ahhoz minimum két fő szükséges, de vajon egy egyedülálló embert, aki kedvenceivel osztja meg otthonát és úgy gondoskodik kutyájáról, macskájáról, mintha a gyermeke volna, őket ebben az esetben nevezhetjük családnak?

¹³ Lásd pl. Michael Jackson vagy Ronaldo.

¹⁴ 2011-es népszámlálás: a családok 19,8 %-a egyszülős, 2016-ban 503.000 egyszülős család volt https://www.ksh.hu/sajtoszoba_kozlomenyek_tajekoztatok_2017_05_31

¹⁵ <https://www.coparents.com/coparenting/what-is-co-parenting.php> 2018. 06. 22.

Érdeemes kihangsúlyozni a szingli és az egyedülálló közötti különbséget. Egyedülálló az, aki valamilyen oknál fogva nem talált partnert, így nem tud elköteleződni, bár nagyon szeretne. Hosszú időn keresztül keresi ideális partnerét a „házassági piacon”. Amennyiben nem sikerül megtalálni, két lehetősége marad: vagy alább adja az igényeit¹⁶ (ahol eltérés van a házasulók iskolai végzettségében ott többnyire a menyasszonyok iskolai végzettsége a magasabb)¹⁷ vagy egyedül vállal gyermeket, amennyiben már nagyon ketyeg a biológiai órája. Ellenkező esetben könnyen lehet, hogy örökre egyedül marad.

A szingliség egy önként választott életforma, amely a 2000-es évek elején az egész világon nagy sikerű Szex és New York című sorozat hatására lett egyre népszerűbb. Az individuális szabadság jelentőségének fokozódása már az 1980-as években elindult, elsősorban a nők körében lett népszerű a gondolat, hogy jogunk van ahhoz, hogy a saját döntésünknek megfelelően éljünk, lehetőleg köztetségek nélkül, minél szabadabban. A munkájukban sikeres, jó anyagi körülmények között élő nők gyakran választják család-alapítás helyett az egyedüllétet és csak alkalmi intim kapcsolatokba bonyolódnak, annak érdekében, hogy minden helyzetben a saját igényeikre tudjanak figyelni és ne kelljen másokhoz alkalmazkodni, mert az sok esetben lemondással jár.

Csak érdekességképpen említem meg a Hazánkban nem igazán elterjedt, de létező jelenségeket, úgy mint poliamória, bigámia, poligámia és szologámia. A poliamória azt jelenti, hogy valaki egyszerre több partnerrel tart fenn szerelmi kapcsolatot, az egyes szereplők tudnak egymásról és ezt el is fogadják, tehát ez nem azonos a megcsalással vagy a szeretői viszonytal. Bigámia és poligámia esetében többnejűségről¹⁸ vagy többférjűségről¹⁹ beszélhetünk, persze csak elviekben, hiszen Magyarországon törvényesen mindenkinek csak egy házastársa lehet. A szologámia pedig arra utal, ha valaki – nyilvánvalóan csak viccből – saját magával, esetleg a kutyájával köt házasságot.

2. A házasságkötések száma csökkent

Egészen a II. világháborúig a házasságnak nagyon fontos szerepe volt az emberek életében, a felnőtt lakosság jelentős része házasságban élt. Ez eredt az akkori szokásokból, elvárásokból illetve abból, hogy a nőknek nem nagyon volt más választásuk, mint feleséggé, anyává válni. A házasságkötés mindkét nem képviselői számára a felnőtté válást jelentette, a társadalomba való beilleszkedés formális előfeltétele volt.²⁰ A háború alatt természetesen visszaesett a frigyek száma, hiszen a körülmények egyáltalán nem voltak ideálisak a családalapításra, így miután az életben maradt férfiak visszatértek a frontról 1945-46-ban került sor az elmaradt házasságkötésekre. A fellendülés rövid ideig tartott, majd egy ideig stagnált és az 1970-es évek elején kezdődött a 2012-ig tartó mélyrepülés, amely a házasságkötések drasztikus visszaesését eredményezte.

¹⁶ BUKODI ERZSÉBET: *Ki kivel (nem)házasodik? A partnerszelekciós minták változása az egyéni életútban és a történelmi időben.* Szociológiai Szemle. 2002/2. 37. p.

¹⁷ <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/hazassagkotes.pdf>

¹⁸ Elsősorban az iszlám hitű országokban, pl. Arab Emírátságok.

¹⁹ Pl. Indiában és Nepálban találkozhatunk vele, elsősorban olyan helyeken, ahol kevés a nő, illetve, ahol több férfira van szükség ahhoz, hogy eltartson egy családot.

²⁰ S. MOLNÁR EDIT: *Házasság és válás* <http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/185.html> 2018. 05. 21.

Jól illusztrálja a visszaesés meredek ívét, hogy 1970-ben 96.612, 1980-ban 80.331, 1990-ben 66.406, 2000-ben 48.110, 2010-ben 35.320 házasságot kötöttek Magyarországon.²¹ A szakembereket régóta foglalkoztatja, hogy ennek mi lehet az oka. Ha valami évszázadokon keresztül működött, vajon mi romolhatott el oly hirtelen? A házasságkötések csökkenése mögött társadalmi, gazdasági és lélektani okok is állhatnak, ezek közül – a teljesség igénye nélkül – említek meg néhányat.

Sokan hivatkoznak arra, hogy a házasságkötés halogatásának vagy végső soron elmaradásának elsődleges oka, hogy nem találták meg a megfelelő partnert. Lehet, hogy a digitális kor szülöttei, a mesterséges szociális hálózatok korában nehezebben teremtenek kapcsolatokat, mint a szüleik és a nagyszüleik, akiknek még sokkal kevesebb lehetősége volt ismerkedni? A jelenben kétségtelenül nehezíti a nők pártalálási esélyeit, hogy az egyetemeken és főiskolákon nagyobb számban vannak jelen, mint a férfiak, így nehezen találhatnak a magukéhoz hasonló, vagy annál magasabb iskolai végzettséggel rendelkező partnert. Evolúciós pszichológiai okokból kifolyólag a nők nem szívesen adják alább az igényeiket, hiszen fontos, hogy a párjukra minden szempontból fel tudjanak nézni, illetve ez biztosítja a házasságok homogenitását is. A felsőoktatási intézmények házassági piac funkciója nagyon erős, amennyiben egy fiatal a diplomája megszerzését követő két éven belül nem talál párra, rohamosan csökken az esélye arra, hogy a korábbi elvárásainak megfelelő társat találjon²², azaz például olyat, akinek nincsen gyermeke, nem volt még házas és hasonló fokú iskolai végzettséggel rendelkezik, mint ő.

Ezt követően sok nő esik abba a csapdába, hogy oly sokáig keresgél, hogy a végén egyedül marad. Másik ok lehet, hogy sok fiatal a kapunyitási pánik hatására egyszerűen fél kilépni a nagybetűs életbe, fél az elköteleződéstől, a felnőtt létből. Ezek az emberek tipikusan húszas éveik végén, harmincas éveik elején is a szüleikkel laknak, egyetemre vagy valamilyen más képzésre járnak dolgoznak, de eszük ágában sincs kilépni a gyermeki létből.²³ Tovább bonyolítja a helyzetet, hogy 1978 óta minden második házasság válással végződik, azaz a jelenleg családalapítás előtt álló generációban minden második ember elvált szülők gyermeke.²⁴ Okkal feltételezhetjük, hogy gyermekkori rossz tapasztalatai vezették arra, hogy ő maga nem akar megházasodni, sőt esetleg gyermeket sem szeretne. A Y generációra továbbá erősen jellemző, hogy a szabadságot, a függetlenséget mindennél többre értékeli és az elköteleződés hiánya nem csak a munkaerőpiacon jelentkezik, azaz, hogy 1-3 évente új munkahelyre mennek, hanem a párkapcsolatokban is. Ha valaki szeretné mindenek felett megőrizni a szabadságát, abba egy laza párkapcsolat még belefér, de egy család, gyerekek már nem igen.

A biztonságos fogamzásgátló gyógyszerek elterjedése is a házasságkötés ellen hatott. Korábban egy lánynak ajánlatos volt az ártatlanságát egészen a nászéjszakáig megőrizni, a férjhez menetel előtt nem élhetett szexuális életet, hiszen egy nem kívánt terhesség esetén „megesett lányként” már nem sok esélye volt a házasságkötésre, illetve a társadalom rosszállásával is szembe kellett néznie. Ráadásul a gyermeke sorsa is meg-

²¹ http://www.ksh.hu/docs/hun/xtabla/nepmozg/ta1nep11_06.html 2018 2018. 06. 01.

²² BUKODI 2002/2, 44. p.

²³ BUKODI 2002/2, 35. p.

²⁴ Indokolt az elvált szülők gyermekeit válási árváknak tekinteni? Lásd bővebben: HERCZOG MÁRIA (szerk): *Együtt vagy külön?* KJK Kerszöv. Budapest, 2002. 137–138. pp.

pecsételődött, „zabigyerekként” eleve hátrányos helyzetből kezdte az életét.²⁵ Amióta lehetőség van a nem kívánt gyermekáldás elleni védekezésre a lányok számára már nem annyira sürgető, hogy valaki bekösse a fejüket.

A meg nem kötött házasságok mellett egy másik jelenségnek is tanúi lehetünk, nevezetesen, hogy napjainkban a fiatalok egyre későbbi időpontban hozzák meg a döntést arról, hogy családot alapítanak. Míg az 1970-es években az emberek jellemzően 20-as éveik elején kötöttek házasságot és vállaltak gyermeket, addig a 2010-es években ez az életkor bőven 30 év fölé tolódott ki. Míg az 1970-80-as években 20 és 21 év közé esett a nők esetében az első házasságkötéskori életkor, a férfiaknál pedig 24 és 25 év közé, 2016-ra a nők esetében 28-ra, férfiak esetében 32-re emelkedett. A jelenség még erősebben jelentkezik a fővárosban, ahol a házasságkötési arányszám modális értéke átlódott a 30-34 éves korcsoportra. Budapesten a legidősebbek a menyasszonyok, átlagosan 31,7 évesek.²⁶ Ez a jelenség nemcsak Magyarországon figyelhető meg, hanem az Y generáció esetében (1980 és 1995 között születettek) egész Európában jellemző.

2.1. A házasságkötések száma hirtelen emelkedni kezdett

A 2010-es mélypontot követően a csökkenő tendencia váratlanul megfordult és meglepő mértékű növekedésnek indult.²⁷ Hét év alatt 35.300-ról 51.800-ra emelkedett. A tendencia mindenképpen öröndetes, bár a házasságok mérlege még mindig negatív, azaz még így is több házasság szűnik meg válás vagy megözvegyülés miatt, mint amennyi létrejön.²⁸ Ezen új jelenség okaira még kevésbé tudjuk a választ, mint a korábbi visszaesésre. De kiindulva abból, hogy 2010-2016 között csökkent a gyermektelenül és nőtt az egy vagy több gyermekkel házasságra lépők aránya²⁹, feltételezhetjük, hogy a kormányzat családtámogatási intézkedései állhatnak a háttérben. Hiszen azok, akik egy vagy több gyermekkel kötnek házasságot, korábban vagy élettársi kapcsolatban vagy mozaik családban éltek és nem tartották fontosnak kapcsolatuk legalizálását. A CSOK által elindított folyamat aztán – véleményem szerint – egyfajta divathullámot is teremtett, melynek következtében újra kívánatos lett házasságot kötni.

Ezen új jelenség következményeit is korai lenne még megjósolni, de ha a korábbi arányszámok nem változnak, akkor hamarosan – egy évtizeden belül – jelentősen meg fog emelkedni a válások száma.

3. A gyermekszületések száma csökkent

A múlt század közepén bekövetkezett radikális változások hatására az emberek többsége igyekezett városba költözni, ahol már nem volt szükség anyyi segítő kézre, hiszen

²⁵ SOMLAI 2013, 44. p.

²⁶ A házasságkötési magatartás változásának demográfiai jellemzői <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/hazassagkotes.pdf> 2018. 06. 10.

²⁷ 2011: 35.750, 2012: 36.161, 2013: 36.968, 2014: 38.780, 2015: 46.137, 2016: 51.805, 2017: 50.600

²⁸ Igaz csak kb. 10.000-rel kevesebb. 2010-ben kétszer annyi házasság szűnt meg, mint amennyi létrejött. <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/hazassagkotes.pdf>

²⁹ <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/hazassagkotes.pdf>

nem kellett földet művelni, állatokat gondozni, ennek következtében a családokban egyre kevesebb gyermek született. Ezt erősítette a gyermekhalandóság csökkenése is, az 1960-as évekre a megszületett gyermekek többsége már megérte a felnőttkort.

Nyilvánvalóan a gyerekszám csökkenésére hatott a fogamzásgátló módszerek elterjedése, hiszen ezek segítségével a tudatos családtervezés keretében a párok már szabályozni tudták, hogy pontosan hány gyermeket is szeretnének.

A családalapítás ideje a XXI. századra jelentősen kitolódott, ez is csökkenő gyermekszámot eredményezett. Míg az 1990-es években a nők jellemzően 20-24 éves koruk között adtak életet első gyermeküknek, a 2000-es évekre ez 25-29 év közé tolódott, a 2010-es években pedig a 30-34 éves kismamák vannak többségben.³⁰

Az alacsonyabb társadalmi rétegekben mindig is több gyermek született, ez mára azal fokozódott, hogy a magas iskolai végzettséggel rendelkezők körében nagyon alacsony a gyermekvállalási hajlandóság, talán az erőteljesebb felelősségtudat miatt, de vannak ennél gyakorlatiasabb okok is. Míg az egyetemre végzett nőknek legfeljebb egy gyermeke van, a 8 általánost végzetteknek kettő vagy annál több. Ennek egyik kézenfekvő oka, hogy aki alapfokú iskolát végzett gyakorlatilag 14 éves korától építi a karrierjét, már 6 évet dolgozott, mire 20 évesen életet ad első gyermekének. Ezzel szemben, aki egyetemre jár, majd szakvizsgázik, a karrierépítést eleve legkorábban 26 évesen tudja elkezdni. Mivel rögtön nem hagyhatja ott az első munkahelyét, minimum 30 éves lesz első gyermeke születésekor. A két nő között lévő 10 év korkülönbség is magyarázza a gyermekek számában való eltérést.

Csökkeni a gyermekek számát, hogy sokan élnek élettársi kapcsolatban a fogamzóképes korban lévő nők közül. Tekintettel arra, hogy ezek a kapcsolatok sokkal kevésbé stabilak, mint egy házasság, kisebb érzelmi biztonságot jelentenek, így kevesebb gyermek is születik belőlük. Egy házasságra 1,83, míg egy élettársi kapcsolatra 1,17 gyermek jut.³¹

Érdemes röviden megemlíteni a gyermekvállalási hajlandóság csökkenése mögött meghúzódó szociálpszichológiai okokat is. Például azt, hogy manapság egy nőnek sokkal több mindenről kell lemondani, sokkal nagyobb áldozatot kell hozni az anyaság érdekében. Korábban nem kellett a továbbtanulás, a karrier, a szakmai sikerek és a családalapítás között választani, hiszen az előbbiekre eleve csak nagyon kevés nőnek volt lehetősége. Növeli a gyermeknevelés terheit, hogy a legtöbb anya nem túl sok segítségre számíthat a hétköznapiakban, hiszen a párja dolgozik, a nagycsalád már régen felaprózódott, a szülők sokszor messze laknak, vagy a túl későn vállalt gyerekek esetében lehet, hogy már nem is élnek. Nehezíti a szülők dolgát, hogy napjainkban lényegesen tovább tart egy gyermeket felnevelni, mint néhány évtizeddel ezelőtt, az utódok csak nagyon ritkán hagyják el a szülői házat 18 évesen, leginkább azzal kell számolni, hogy egészen a kora harmincas éveikig a szülők támogatására fognak szorulni. Még egy házasságban élő nőnek is számításba kell vennie azt, hogy viszonylag nagy esélye van arra, hogy a kapcsolat felbomlása miatt a gyermeket majd egyedül kell felnevelnie, ez is a gyermekvállalási kedv csökkenése irányába hat. Mivel a párkapcsolatok az esetek közel felében nem tartanak a sírig, az ismeretség elején eltervezett több gyermek sokszor meg

³⁰ GÉCZY GABRIELLA – KAMARÁS FERENC: *Népmozgalom 2011. január-február*. Statisztikai Tükör. (17) 2011.

³¹ MOLNÁR SAROLTA JUDIT: *Repedések a házasság intézményén*. Iustum, aequum, salutare. V. 2009/4. 233. p.

sem születik, mert a házasság már az első gyermek megszületése után (rosszabb esetben még az előtt) tönkremegy. Viszonylag ritkán, de az is előfordul, hogy a pár tudatosan nem akar gyereket, vagy mert a karrierépítés prioritást élvez náluk vagy mert gyermekkori traumáik, rossz kötődési mintázataik miatt alkalmatlannak érzik magukat a szülői szerepre. Sokan anyagi okok miatt mondanak le a gyermekáldásról, mások azért, mert egyszerűen nem találtak maguknak megfelelő partnert, vagy ha meg is találták, az már túl későn jött és biológiai okai lesznek a családalapításnak. Megint mások egyszerűen kifutnak az időből, mert azt hiszik – és a celebvilág is ezt a tendenciát erősíti – hogy egy nő akár ötvenéves korában is képes teherbe esni.

4. A válások száma emelkedett

A válások számának emelkedése is a II. világháborúhoz köthető, hiszen azt megelőzően csak nagyon ritkán került erre sor. Ennek számtalan oka közül kiemelendő a házasság felbontását lehetővé tevő jogszabályok szigora, a nők és a gyermekek válás utáni helyzetének megoldatlansága, a társadalmi elvárások, az erős vallásosság és a szigorú erkölcsi szabályok. Ezen tényezők a házasság stabilitása irányába hatottak, mely nem azt jelenti, hogy a házastársak minden esetben elégedettek voltak a párválasztásukkal és a jól működő párkapcsolatuk, az egymás iránti szeretet és tisztelet tartotta össze a családot, sok esetben inkább az ismeretlentől, az ellehetetlenüléstől és a környezet megvetésétől való félelem. Az embereknek sokkal több előnyük származott a házasságból, mint annak hiányából, így legtöbbször fel sem merült, hogy kilépjenek belőle, még akkor sem, ha esetleg a kapcsolat nem tette őket boldoggá. A XXI. században sok esetben bontják fel a házasságot azért, mert már nincs meg az az érzés, amely az elején megvolt. Ehhez segítséget nyújtott 1952-ben az új családjogi tv., amely forradalmi újításokat hozott elsősorban azzal, hogy megkönnyítette a válást. Korábban a házasság felbontására csak kivételes esetben volt lehetőség. Az új jogszabály a szigorú vétkességi rendszer helyett egy feldúltsági elven alapuló rendszert vezetett be, melyet a 2013-as Ptk. Családjogi Könyve is megtartott.

A válások száma 1965-ben ugrott először 20.000 fölé, hogy aztán 2014-ig így is maradjon.³² Ezek az értékek nagyjából állandóak a hetvenes évek óta, azaz 21.000-29.000 között mozognak. 2014-ben csökkent először a válások száma (19.576) 20.000 alá.³³

1990-ben a házasságok 31%-a, 2010-ben 46%-a végződött válással, azaz napjainkban 100 párból 46 elválik.³⁴ Ez azért nagyon fontos társadalmi szempontból, mert ez nem csak azt 92 embert érinti, akik a 200 főből búcsút mondanak egymásnak, hanem a családtagjaikra és a közvetlen környezetükre is erős hatással vannak. Főleg a gyerekekre. A gyermeket egyedül nevelő szülő nehezebben talál megfelelő munkát, hiszen a gyermeknevelést és a munkavégzést egyedül nagyon nehéz összehangolni, így az anya-

³² https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_hosszu/h_wdsd001b.html

³³ https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_hosszu/h_wdsd001b.html

³⁴ FÖLDHÁZI ERZSÉBET: *Válás*. In: Óri Péter – Spéder Zsolt (szerk.): *Demográfiai portré 2012. Jelentés a magyar népesség helyzetéről*. KSH Népesedéstudományi Kutatóintézet. Budapest, 2012. 23. p.

gi helyzetük is romlik. Legtöbbször a férfi az, aki elhagyja a közös lakást, őt a teljes társadalmi lecsúszás, a hajléktalanná válás fenyegeti.³⁵

A házasságkötések számának csökkenése és a válások számának emelkedése azt eredményezte, hogy 1978 óta a – válás és özvegyülés miatt – megszűnt házasságok száma meghaladja a házasságkötések számát.³⁶

5. Házasság helyett élettársi kapcsolat

Napjainkban már teljesen elfogadott, hogy sok pár élettársi kapcsolatban él házasság helyett. Ez azonban nem volt mindig így, sokáig rosszallóan tekintettek a „vadházasságban” élőkre. Az 1970-es években kezdett elterjedni, eleinte jellemzően özvegy emberek, később pedig elváltak választották ezt az együttélési formát. A XXI. században pedig a fiatalok tipikus választása lett, mintegy a házasság alternatívájaként szolgál vagy – ha megelőzi a házasságkötést – akkor egyfajta próbaházasság gyanánt. Míg korábban egyértelműen az alacsonyabb társadalmi rétegekben volt elterjedtet, ma már minden szinten megjelenik, bár a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők körében arányaiban még mindig ritkább.

Az élettársi kapcsolatok száma az egyes népszámlálások alkalmával folyamatos növekedést mutatott. 1990-ben 250.652, 2001-ben 599.875, 2011-ben 910.291 ilyen típusú együttélést regisztráltak. Jelenleg³⁷ a 2,7 millió magyar család 18%-a él élettársi kapcsolatban (483.000 család).³⁸ Ez 19%-os növekedés 2011-hez képest. A gyermekek 46%-a házasságon kívül³⁹, jellemzően élettársi kapcsolatból származik. 1990-ben ez az arány még csak 13% volt.⁴⁰

A társadalom hozzáállása egyértelműen megváltozott, ma már annak sincsen jelentősége, hogy az anyának van-e házassági neve, vagy nincs, már csak azért se, mert sokan a születési nevüket tartják meg a házasságkötés után is. Egy Kovács Józsefné egészen biztosan nem harminc éves, a fiatalok körében már egyáltalán nem jellemző az efféle névviseles. A környezet elfogadása ellenére a kormányzati hozzáállás mintha nem akarna változni. A Ptk. előkészítése során többször felmerült, hogy az élettársak hasonló jogokkal rendelkezzenek, mint a házastársak, ezt azonban végül teljesen elvetették, mint ahogy a családok védelméről szóló törvény és az Alaptörvény is a házasságon alapuló családokat preferálja. A szabályozás valóban kirekesztő, de a kérdésfelvetés jogos: amennyiben az élettársak ugyanolyan jogokat szeretnének, mint a házastársak, vajon miért nem kötnek házasságot?

Az élettársi kapcsolatban élő fiatalok sokszor adnak hangot annak, hogy számukra a házasság csak egy papír, amely egyáltalán nem fontos ahhoz, hogy boldogan éljenek együtt. Néhányan azért választják ez a megoldást, mert rossz gyermekkori emlékeik mi-

³⁵ TÓTH OLGA: *Válás és kapcsolatbomlás a mai magyar társadalomban - kutatások, nyitott kérdések*. Magyar Tudomány, 2016/2. 2. p.

³⁶ RUZSICSKA i.m. 27. p. doktiskjog.sze.hu/downloadmanager/download/nohtml/1/id/20956/m/3620

³⁷ 2016-os adat.

³⁸ https://www.ksh.hu/sajtoszoba_kozlomenyek_tajekoztatok_2017_05_31 2018. 06. 01.

³⁹ TÓTH 2016/2, 3. p.

⁴⁰ GYÉMÁNT RICHÁRD – KATONA TAMÁS: *Demográfia*. Pólay Elemér Alapítvány. Szeged, 2014.

att tartanak a válástól, ezt pedig úgy igyekeznek elkerülni, hogy nem kötnek házasságot. Való igaz, hogy ameddig boldogan együtt élnek tényleg nem sok jelentősége van annak, hogy azt törvényes keretek között teszik-e vagy sem. Azonban egy gyermek születése, a kapcsolat felbomlása vagy valamelyik fél halála nem várt bonyodalmakat okozhat és sokszor ilyenkor eszmélnek rá arra, hogy a házasság még jogilag sem csak egy „papír”.

Az élettársi kapcsolat preferálása mögött számtalan ok húzódhat meg. A korábban említett rossz gyermekkori tapasztalatokon túl a motivációk között szerepelhet az elköteleződéstől való félelem, a szabadság és függetlenség jelentőségének felértékelése, anyagi okok, illetve egy félreértelmezett „modern” gondolkodás is, miszerint a házasság ódivatú dolog, az igazán „vagányak” nem köteleződnek el egy életre.

Házasság vagy élettársi kapcsolat, valójában senkinek sincs köze hozzá, hogy a párok miért egyiket vagy másikat választják, azonban társadalmi szinten mégiscsak komoly következményei vannak a választásnak. Egy élettársi kapcsolat mindig sokkal instabilabb, rövidebb ideig tart és kevesebb gyermek születik belőle.⁴¹

III. Problémák, melyek a változásokból erednek

Az átalakulásnak számos következménye van, melyek lehetnek társadalmi, jogi és pszichológiai következmények, ám mivel ezek egymással szorosan összefüggenek nem érdemes őket élesen elválasztani egymástól.

Ami alapvető nehézséget okoz társadalmi szinten, hogy egyre kevesebb gyermek születik hazánkban és a könnyen felbomló és újra szerveződő családok miatt egyre kevesebb gyermeknek van édestestvére, sőt sok esetben féltestvére sem lesz. A családalapítás egyre kitolódó időpontja miatt, ha a szülők kapcsolata az első gyermek születését követően tönkremegy, a válás után a nőnek már nem sok esélye van egy új kapcsolatban újabb gyermeket szülni.⁴² A férfiaknál biológiai korlátok sokkal kevésbé vannak, az ő esetükben inkább csak arról lehet szó, hogy a nagypapa korhoz közelítve már nem szívesen gondolkodik a gyerekvállalásra.

A másik társadalmi szinten jelentkező probléma az „apátlanság”. A gyermekek a szülők kapcsolatának felbomlását követően jellemzően az anyával maradnak és sok esetben teljesen megszakad a kapcsolatuk az apával. A kérdéssel *Ranschburg Jenő* és *Philip Zimbardo* is sokat foglalkozott és arra jutottak, hogy az apa nélkül felnövő gyermekek sok területen hátrányba kerülhetnek, illetve ami ennél is nagyobb baj, ha a jelenleg széles körben elterjed, annak igen súlyos szociológiai következményei lesznek. A kérdést tovább bonyolítja, hogy a környezet is erőteljesen megváltozott: az élet minden területén egyre fontosabb szerepet játszik a szociális média, az internet, a videójátékok és a pornográfia. Emiatt a gyermeknek – elsősorban a fiúknak – még nagyobb szükségük lenne az apai jelenlétre.⁴³

⁴¹ S. MOLNÁR EDIT: *Élettársi együttélések – tények és vélemények*. <http://old.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/a504.pdf>. 2018.06.15. 73–64. pp.

⁴² 1980-ban az elvált nők 65,15-a 35 év alatti volt, napjainkban 29,4 % Lásd: TÓTH OLGA: *Válás és kapcsolatbomlás a mai magyar társadalomban – kutatások, nyitott kérdések*. Magyar Tudomány. 2016/2. 3. p.

⁴³ ZIMBARDO, PHILIP – COULOMBE, NIKITA: *Nincs kapcsolat*. Libri, Budapest, 2016. 83–84. pp.

A környezeti és a társadalmi átalakulás jelen állapotában a korábbi nemi szerepek is lassan eltűnőben vannak⁴⁴, de az új elvárások, az új szerepek még nem alakultak ki. Korábban a fiúk és a lányok gyermekkorra, neveltetése és az életük végcélja is élesen elkülönült egymástól. A fiúk tanultak, sportoltak, majd férfiként dolgoztak, karriert építettek, pénzt kerestek, politizáltak. A lányok édesanyjuknak segítettek, majd felnőve maguk is anyák és feleségek lettek, életük végcélja a gondoskodás volt. Ma már ez nem ilyen egyszerű.⁴⁵

További nehézségek adódhatnak abból, hogy legyengült a családok stabilitása, megtartó ereje, ennek következtében már csak nehezen képes eleget tenni a feladatainak. Pedig a korábban említett funkcióin túl is számos feladata lenne a családnak, hiszen az ember a családjában tanulja az önismeretet, a társas kapcsolatok szabályozását, az alkalmazkodást, az elfogadást, az együttműködést, a konfliktuskezelést. A szűkebb-tágabb familiánk körében alakul ki a kötődés, tanuljuk meg a férfi-női illetve apai-anyai szerepeket, a valahova tartozás jelentőségét, az elköteleződést és az intimitást. Amennyiben a család ezen tanító feladatának nem tud eleget tenni annak komoly társadalmi következményei lehetnek, de a családban nevelkedő gyermekeken is életre szóló sebet ejtethet egy rosszul működő familia.

IV. Megoldási javaslatok

Egy régóta formálódó társadalmi szintű probléma megoldása nem valósulhat meg egyik pillanatról a másikra. Először a cél meghatározására van szükség. Elsősorban az volna a kívánatos, hogy több gyermek szülessen és ők ideális családi környezetben nőhessenek fel. Érdemes megfontolni, hogy mi szükséges ahhoz, hogy a párok gyermekvállalási hajlandósága fokozódjon? Az anyagi biztonság, mint alapfeltétel a családtámogatási rendszer, a családi adókedvezmények, a lakásvásárláshoz nyújtott állami támogatás segítségével nagyjából megvalósulni látszik, úgy érzem, hogy az állam ennél többet már nemigen tehet a cél megvalósítása érdekében. Miért van akkor, hogy a megszülető gyermekek száma mégsem változik jelentősen? A 2011-es mélyponthoz képest (88.049 gyermek született), 2016-ban valóban egy kiugrás tapasztalható (93.063), ám ez a következő évre ismét visszaesett (91.600), tehát tartós változást nem hozott a CSOK.⁴⁶ Mondhatjuk, hogy a nagyból ötezer fős különbség jelentős, de hol van ez a korábbi adatokhoz képest? 1985-ben 130.200, 1975-ben pedig 194.240 gyermek látta meg a napvilágot.

Az anyagi biztonság csak egy dolog a gyermekvállalásról szóló döntés meghozatala során. Ami ennél is sokkal fontosabb az a stabil párkapcsolat, az egymás iránti bizalom és tiszteltet, az elköteleződés, a biztonságos családi környezet, a jó szülői minta és az, hogy a gyermek iránti vágy legyen közös, azaz ne csak az egyik fél akarja. De mit tehet ezekért az állam, a társadalom?

Álláspontom szerint ezeket a kérdéseket nem lehet a jog eszközeivel megoldani. Amit társadalmi szinten tehetünk, az az, hogy a család mellett működő szakemberek

⁴⁴ SOMLAI 2013, 17. p.

⁴⁵ SOMLAI 2013, 41. p.

⁴⁶ http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_hosszu/h_wdsd001a.html 2018. 06. 28.

szerepét átértékeljük, hiszen ők azok, akik ha távolról is de belelátanak a család életébe, ráadásul éppen az lenne a feladatuk, hogy segítsék a működésüket. Az óvoda, iskola, a gyámhivatal, a védőnői hálózat, a családsegítő központ általában két megoldást ismer: „nem a mi dolgunk, nem szólunk bele”, illetve a büntetést. Egyik sem jó megoldás. A családoknak valódi támogatásra, segítségre, iránymutatásra lenne szüksége, hiszen a szülők nem azért mutatnak rossz példát a gyerekeiknek, mert ártani akarnak nekik, hanem mert nem tudják hogy kell jó példát mutatni. Érdemes lenne újragondolni az ügyvédek szerepét is, mert sokszor nekik köszönhető, hogy a család annyira szétesik, hogy a párkapcsolat megszűnése egyúttal a szülő-gyerek kapcsolat megszűnését is eredményezi. Sokkal nagyobb teret kellene engedni a mediációnak - amennyiben szükséges – a párterápiának, ahol természetesen nem az a cél, hogy belekényszerítsük a szülőket egy olyan kapcsolatba, amit nem akarnak fenntartani, hanem az, hogy tudják úgy lezárni a kapcsolatukat, hogy a későbbiekben a közös gyermekeik érdekében képesek legyenek egymással együttműködni.

Felhasznált irodalom

BUKODI ERZSÉBET: *Ki kivel (nem) házasodik? A partnerszelekciós minták változása az egyéni életútban és a történelmi időben.* Szociológiai Szemle 2002/2.

FÖLDHÁZI ERZSÉBET: *Válás.* In: ÖRI PÉTER – SPÉDER ZSOLT (szerk.): *Demográfiai portré 2012. Jelentés a magyar népesség helyzetéről.* KSH Népesedéstudományi Kutatóintézet. Budapest, 2012.

FRIVALDSZKY JÁNOS: *A házasság és a család: elnyomó hatalmi viszonyok, avagy a jog relacionális jellegének prototípusai.* In: Iustum, aequum, salutare, PPKE JÁK Jogtudományi folyóirat IV.2008/3. Szent István Társulat. Budapest.

GÉCZY GABRIELLA – KAMARÁS FERENC: *Népmozgalom 2011. január-február.* Statisztikai Tükör. (17) 2011.

GLASCHE, STEFANIE: *A patchwork család.* Saxum, Budapest, 2013.

GYÉMÁNT RICHÁRD – KATONA TAMÁS: *Demográfia.* Pólay Elemér Alapítvány. Szeged, 2014.

HERCZOG MÁRIA (szerk): *Együtt vagy külön?* KJK Kerszöv. Budapest, 2002.

HORVÁTH-SZABÓ KATALIN: *A házasság és a család belső világa.* Párbeszéd Alapítvány. Budapest, 2011.

MOLNÁR SAROLTA JUDIT: *Repedések a házasság intézményén.* Iustum, aequum, salutare. V. 2009/4.

NOVÁK ÉVA: *A családról mindenkinek.* Jate Press. Szeged, 2009.

S. MOLNÁR EDIT: *Házasság és válás* <http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/185.html> 2018. 05. 21.

S. MOLNÁR EDIT: *Élettársi együttélések – tények és vélemények.* <http://old.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/a504.pdf>. 2018.06.15.

SOMLAI PÉTER: *Család 2.0.* Napvilág Kiadó. Budapest, 2013.

TÓTH OLGA: *Válás és kapcsolatbomlás a mai magyar társadalomban – kutatások, nyitott kérdések.* Magyar Tudomány, 2016/2.

ZIMBARDO, PHILIP – COULOMBE, NIKITA: *Nincs kapcsolat.* Libri. Budapest, 2016.

Egyéb források:

Alapjogi Charta, New Yorki Egyezmény.

1946. évi XXIX. törvény.

II/3012/2012 AB határozat.

<https://www.szeretlekmagyarorszag.hu/ezer-lampas-ejszakaja-2018/> 2018. 06. 21.

2011-es népszámlálás: a családok 19,8 %-a egyszülős, 2016-ban 503.000 egyszülős család volt.

https://www.ksh.hu/sajtoszoba_kozlemenyek_tajekoztatok_2017_05_31

<https://www.coparents.com/coparenting/what-is-co-parenting.php> 2018. 06. 22.

<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/hazassagkotes.pdf>

http://www.ksh.hu/docs/hun/xtabla/nepmozg/tablnep11_06.html 2018 2018. 06. 01.

A házasságkötési magatartás változásának demográfiai jellemzői.

<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/hazassagkotes.pdf> 2018. 06. 10.

<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/hazassagkotes.pdf>

<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/hazassagkotes.pdf>

https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_hosszu/h_wdsd001b.html

https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_hosszu/h_wdsd001b.html

dokitiskjog.sze.hu/downloadmanager/download/nohtml/1/id/20956/m/3620

https://www.ksh.hu/sajtoszoba_kozlemenyek_tajekoztatok_2017_05_31 2018. 06. 01.

http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_hosszu/h_wdsd001a.html 2018. 06. 28.